

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Датум   4. 12. 2012.

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I   ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовао комисију</p> <p>31. октобра 2012. године Научно-наставно веће Филолошког факултета у Београду Одлуком број 2462/1.</p> <p>Научно-наставно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је комисију за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Миливоје Спасић предао под насловом <i>Књижевно дело Мавра Ветрановића и његово доба</i>.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назив уже научне области за коју је изабран у звање, датум избора у звање и назива факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>1. др Томислав Јовановић, редовни професор, српска средњовековна књижевност, Об. IV 2005, на Филолошком факултету у Београду.</p> <p>2. др Бојан Ђорђевић, доцент, архивистика, 1. II 2011. на Филолошком факултету у Београду.</p> <p>3. др Гордана Покрајац, ванредни професор, светска и компаративна књижевност са теоријом књижевности, 12. VII 2012. на Филозофском факултету у Новом Саду.</p>
II   ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>Име, име једног родитеља, презиме:</p> <p>Миливоје, Стеван, Спасић.</p> <p>Датум рођења, општина, република:</p>

11. новембар 1955, Карловац, Хрватска

Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

15. децембар 1992. године, Београд, Филолошки факултет, *Проблем композиције Гундулићевог Османа*.

Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Филолошке науке

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Књижевно дело Мавра Ветрановића и његово доба

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Миливоја Спасића под насловом *Књижевно дело Мавра Ветрановића и његово доба* исписана је на 171 страни. Излагање у њој подељено је на следећа поглавља: Увод (1-4), Поезија Мавра Ветрановића као слика доба у коме је настала (5-23), Наличје „доброга и праведнога“ живота у поезији Мавра Ветрановића (24-80), Песникова политичка гледишта и патриотизам (81-112), Ветрановићево доба у епу Пелегрин (113-120), Одрози стварности у драмским делима (121-161), Закључак (162-165), Литература (166-171).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет докторске дисертације Миливоја Спасића је књижевно дело најплоднијег и једног од најзначајнијих дубровачких писаца XVI века Мавра Ветрановића. Био је један од малобројних аутора који су припадали посебној књижевној струји те епохе – *хришћанској ренесанси*. Његов обимни књижевни опус чини преко стотину песама, осам драма, еп *Пелегрин*, све то је испевано у преко 30.000 двоструко римованих дванаестраца.

Током дугог живота (1482-1576) Ветрановић се бавио књижевношћу пуних седам деценија, био је савременик свих дубровачких ренесансних ствараоца и живи учесник културног и књижевног, друштвеног и политичког живота. Посебност књижевног дела Мавра Ветрановића је у томе што су сва његова дела, без обзира што је велики број религиозног карактера и припада хришћанској ренесанси била у великој мери, а нека у целости, одраз живота и времена у коме је Ветрановић живео и стварао. Била су израз његових погледа на савременике, на државне послове, на политику владе, на Турке и Млечане, на европску политику у времену када је хришћане прогонио страх од надирућег мухамеданства, на реалне историјске и локалне догађаје, на живот у граду и негативне стране живота, на појаве које су угрожавале морал, на трговце и судије, на расипништво, на свештенство, на патриотизам, али и на књижевни живот, на ренесансну поезију и др.

У књижевном погледу, у епохи која је у целости подређена идеалистичкој поезији, имитацијама антике и петраркизма, поезији канцонијера и клишеима,

Ветрановић је био најреалистичнији писац. Захваљујући тој реалистичности његово дело је постало сведок времена у коме је настајало.

И поред тога што је дело Мавра Ветрановића у литератури широко изучавано, током више од једног века пронађена су и његова непозната дела и сва су објављена, још увек није као целина сагледан однос тога дела према стварности, што је једна од његових најважнијих карактеристика. Докторска дисертација мр Миливоја Спасића усредсређује се управо на тај однос који је, у првом реду књижевноисторијски и поетички (прати сложену специфичну поетику хришћанске ренесансе и њену мало истражену функцију у литератури), а затим и културноисторијски у коме се одсликавају важне димензије односа између идеја епохе, утилитарне литературе и степена нових слобода у уметности ренесансе (као препорода).

Предмет дисертације мр Миливоја Спасић је целокупно књижевно дело М. Ветрановића посматрано као литерарни оквир јасно одређен временом и у коме се показује да аутор, иако је човек ренесансе, у светлу њене хришћанске компоненте тумачи и посматра и доживљава све видове живота. Исцрпна анализа Ветрановићевих дела – у светлу специфичне поетике хришћанске ренесансе која добрим делом одступа од опште нормативне поетике ренесансе – има за циљ да покаже на који начин се аутор из сфере изразите хришћанске дидактике спушта у литературу као својеврсно сведочанство живота.

Трагајући, у оквиру обимног Ветрановићевог књижевног дела за сведоком живота, М. Спасић је темељно, исцрпно и доследно пролазио кроз сва дела, вођен ауторовом загледаношћу у живот и стварност Дубровника. То је често био веома тежак пут истраживања и анализе јер је много пута стварност била дубоко скривена иза небројених библијских парафраза и реминисценција, метафоричне симболике, побожне дидактике, иза небројених алузија, апокрифних уметака, дубоко религиозних молитви и слично.

Обимну материју аутор је прегледно распоредио у поглавља, према којима је пратио најпре *поезију*, као најважнији вид Ветрановићеве књижевне интерпретације филозофије и стварности ренесансе, потом обиман религиозни еп *Пелегрин* и у трећем делу смисао, алегорију и стварносни слој *осам драма*. Користио је исцрпно обимну постојећу литературу о сваком од Ветрановићевих дела или тема које се на њих односе или их обухватају, од најстаријих оцена и дисертација с почетка XX века до савремених приступа, преиспитивао вредновања, доносио нове закључке и све заснивао и на исцрпним аналитичким и компаративистичким тумачењима у оквиру дубровачке и италијанске књижевности и поетике времена.

Прве године Ветрановићевог књижевног рада, до замонашења почетком XVI века, у којима је стварао љубавну и пригодну поезију и веома популарне митолошке и пастирске еклоге, нису се много разликовале од стваралаштва других ренесансних писаца који су на исти начин почињали. Та Ветрановићева дела – са темама клишираног петраркистичког канцонијера (судећи само по сачуваним остацима и

посредним сведочанствима) и са идиличним призорима митолошке еклоге о Орфеју и Еуридици и из пасторалног света, са играма вила и пастира и сл. унапред су била одређена платонистичком идеалистичком ренесансном поетиком и принципом подражавања које нису остављале простора ни за оригиналност, ни за стварност. Али и у њима је Ветрановић на много неочекиваних места ухватио тренутке живота, текуће смерове литературе, клиширани књижевни израз, што је био знак будног праћења и те врсте реалности, а то осећање за реалност и реалистичност у сваком виду веома ће развити касније у делима која су уследила. То својство је веома добро уочено у докторској тези и представљено у поглављима *Мавро Ветрановић и петраркизам* (са низом оригиналних анализа и закључака) и *Животне реалије у раним драмама*. Резултати до којих је аутор дошао употпуњавају досадашња недовољна истраживања ове теме на примеру дела са световном тематиком.

Средишње место у дисертацији заузима анализа Ветрановићеве поезије у којој је у највећој мери дошла до изражаја његова осетљивост за стварност која га окружује и његова потреба зрелог човека који је спознао све тајне греха и животних и друштвених странпутица да критикује, да поучава, да указује на прави пут. То је поглавље веома добро насловљено *Наличје „доброга и праведнога“ живота у поезији Мавра Ветрановића*. Мр Миливоје Спасић је у оквиру богате поезије утврдио и издвојио кључна питања којима се баве Ветрановићеви стихови, а која су, по песнику, главни проблеми који угрожавају „добар и праведан“ живот, узрокују неморал, обезвређују људске вредности, угрожавају слободу и хришћаснку веру, гурају човека у пропаст. Све је то садржано у Ветрановићевом разобличавању и критици овоземаљских порока својих суграђана (грамзивост, раскош, неморал судија, похлепа трговаца, слабост свештенства, морална изопаченост и др.). Осим у песмама које су отворено певале о овим темама, Спасић је уочио и открио низ места које припадају њима, а која су прикривена побожним стиховима (о краљу Давиду, у парафразама псалама и др.). Посебна пажња је посвећена оним темама које су код Ветрановића биле најоштрије маркиране ренесансној жени, која је извештачена, неприродна и похлепна, судијама који су супротност ономе што би требало да буду – подмитљиви, неправедни, грамзиви, трговцима и трговини, на којој јесте почивао успех Дубровника, али у којој су се развиле најгоре страсти. За све ово Спасић је имао потврде у књижевности, у историјским и културолошким студијама, у многим архивским документима. Посебан круг песама, нескривених другим темама, био је посвећен људским пороцима, и у њима је Спасић препознао читаве низове од Ветрановићеве стране критикованих порока и појава (осионе дубровачке младиће који су ванбрачни синови дубровачке господе; неизмерну грамзивост за златом и безброј порока који из ње произилазе, у чувеној песми о златном добу *Aurea aetas*, са безброј алузија на конкретне појаве у ренесансном Дубровнику итд.).

Нарочито је добро анализирана, а и највише је грађе за основну тему пружала, сатирична поезија. Поред оне која је израз друштвене сатире и која се тичала непосредног живота Дубровника и песникових суграђана, на стварност се у потпуности односила и политичка сатира. Она је била песнички дијалог са историјом, са политиком, са

борбом за очување хришћанства, са неразумним европским владарима који су се гложили за престоле и престиже не схватајући, будући да су били удаљени од непосредних граница, величину опасности која је долазила од турског ширења Европом, а самим тим и муслиманске вере која је угрозила велики део хришћанске Европе. Тај Ветрановићев дијалог са временом Спасић је широко осветлио у поглављима *Турска у Ветрановићевим песмама*, *Виђење Млетачке Републике*, *Став према суседним градовима* (то се посебно односило на градове са подручја Боке Которске – Котор и Пераст – са којима је Дубровник традиционално био у затегнутим односима), *Слика стања у Европи и у Римокатоличкој цркви*. Поред познатих, Спасић је и у овом одељку дошао до нових тумачења и подробно представио Ветрановићеве политичке ставове (иако је велики противник Турака, подржавајући политику Дубровачке владе, саветује не само добре односе већ и покорност и понизност како би се сачувала слобода; Млечане критикује без уздржавања јер су стални непријатељи Дубровнику на мору; против Пераштана и Которана пева оштре сатиричне стихове јер, као и влада његове Републике сматра их шпијунима за рачун Млетака, чији су поданици; Пераштане додатно осуђује јер су реално били стална претња дубровачким обалама и рибарима, које пресећу и пљачкају; крајње отворено напада европске владаре који у борби за власт и у похлепи не воде рачуна о највећим светињама, слободи и хришћанској вери, којима прети опасност итд.

У оквиру поезије наилази се на велики број песама или делова песама у којима се Ветрановић позива на своје савременике, на песнике са којима је био у комуникацији или се разилазио са њима (*Свијет и моје пјесни*). И у песничким одсликавањима тих односа Спасић је утврдио низ паралела између стварности и песничког индивидуалног приступа личностима и разним појавама, књижевним и некњижевним, у којима су учествовале. У том погледу могуће је осветлити појединости из још неких релација и протумачити их у светлу „поезије и стварности“.

Посебан труд је уложио М. Спасић да продре у смисао компликованог, на много места нејасног, расплинутог у преко 4000 стихова Ветрановићевог религиозног епа насловљеног симболично *Пелегрин*, који је био не само израз дубоке пишчеве личне расправе о величини божанског смисла већ и личног „коментара“ литературе (духовна литература, Данте и др.), а који, по својој природи, не би припадао делима која носе симболику и слику времена и живота у ренесансном Дубровнику. Одгонетање смислова и скривених значења, алегорије и религиозности *Пелегрин*а није било лако и стога што је овај еп Ветрановић стварао у последњим годинама живота, у време касне ренесансе и није могао да прође без утицаја новог песничког израза – маниризма који је, у основи, померао реалистичност израза. У *Пелегрину* је присутан фантастичан свет, необичним га чини метафорика и симболика често непознатог литерарног порекла, као и ауторове недовољно јасне алегорије засноване на религиозним мотивима и дубоким уверењима. У свему томе, М. Спасић је минуциозним анализама препознао и онај слој који кореспондира са стварношћу: „Иако је био калуђер, као човек свога времена песник није могао да остане равнодушан према тим променама и догађањима у световном животу. Зато је читаоцима свога епа дао наду да патња на овом свету није

узалудна јер се и пилигрин ослободио својих мука. Тако се фантастичан свет дела може разумети као израз схватања стварности у којој је човек узнемирен што не може све разумети и неостварљиве жеље да нестане несреће, страха и смрти, па да на свету завладају политички и душевни мир.“

За тему реалистичности, односно препознавања песниковог доба у његовом књижевном делу у оквиру Ветрановићевог опуса веома важно место имају његове драме. Драма као књижевни род чињеницом да вишедимензионално представља живот даје велике могућности да се он у њој потврди, препозна или негира. Мр М. Спасић је већ у првом поглављу, у коме се бавио раним делима световне тематике М. Ветрановића, показао да је у драмама из тог периода (митолошка и пасторалне еклоге), иако су из фиктивног света, било веза са стварнишћу и да се у њима налазио заматак каснијег Ветрановићевог посвећеног бављења својим временом без обзира на оквирну тему и религиозну природу појединачног дела.

Анализи односа према свом времену, према животу и узусима XVI века у Дубровнику у оквиру драма М. Спасић је посветио поглавље *Одрази стварности у драмским делима*. Осим три световне драме, чије је место у овој теми јасно дефинисано у одељку *Животне реалије у раним драмама*, с разлогом је највише пажње посветио побочним драмама. Ветрановић је написао и пет таквих драма, три са старозаветном и две са новозаветном тематиком: *Елементи стварности у побожним драмама старозаветног циклуса* и *Пишчево време у драмама са новозаветном тематиком*. У раду се полази од чињенице да је М. Ветрановић у свом времену сматран најбољим драмским аутором. Пошто се та констатција заједно са великим хвалама савременика упућиваним његовим побожним драмама, не поклапа са духом ренесансе и духом дубровачке средине која од литературе очекује животни оптимзам и уживање у задовољствима овога света, па и онима која доноси литература, пред аутором је био велики задатак да одгонетне у чему је популарност Ветрановићевих побожних драма (најпознатија од њих, *Посветилиште Аврамово*, изведена је неколико пута, што није било уобичајено, и сачувана у више варијаната). Анализом драма са библијском тематиком (у односу на старозаветни, односно новозаветни извор), покушавањем да одгонетне смисао избора тематике (дирљива историја о Јосифу и његовој браћи и о величини праштања из Књиге постања, приповест о части и моралу чији је велики позитиван пример била Сузана, сведочанство о оданости Богу у спремности Аврамовој на највећу жртву итд.), анализом и тумачењем драмске структуре (призор суђења Сузани; реалистични оквир амбијента у коме се збива од прве сцене до последње радња о Авраму и Исаку; „путовање“ Јосифово које обезбеђује реалистичка сценских решења) пружила су М. Спасићу велики ослонац у провери главне теме. Истражио је и све оне слојеве у драмама које су указивале на живот као позадину: апокрифне и фолклорне елементе (етнолошке појединости, веровања, народни живот, обичаји и др.), језик свакодневице који се својом живом основом потпуно наметнуо и у стварима из домена фантастике; форме реалног живота које су пренете у драме и заоденуте у побожно рухо (суђење Сузани, у коме се подражава реални процес на дубровачком суду, чак и одредбе Дубровачког статута, што је уочено у литератури; реални призори из сеоског живота у

Аврамовом дому, у односу међу слугама и пастирима, у организовању сточарскоратарске породице у причи о Јосифу итд.). На могуће допуне у тумачењу појединости (улога апокрифа, фолклорни елементи) биће указано на усменој одбрани.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ

1. Гундулићев *"Осман"* и књижевна традиција старог Дубровника, Књижевност и језик, 1995, 1-2, 103-110.
2. Кратке драме Андре Гавриловића са темама из *"Османа"* Џива Гундулића, Научни састанак слависта у Вукове дане, књ. 25/2, стр.145-152.
3. Молијеров и Стеријин тврдица као антиподи, Школски час српског језика и књижевности, 1997/1, 45-55.
4. Приступ обради радног глаголског придева у петом разреду основне школе, Школски час..., 1997/3, 47-53.
5. О новом приручнику за наставу српског језика и књижевности у петом разреду основне школе, Школски час..., 1997/4, 99-103.
6. Изазов приповедања у Албахаријевом роману *Мамац*, Школски час..., 1998/1, 55-66.
7. Индивидуализација лика Помета Трпезе у Држићевој комедији *Дундо Мароје*, Школски час..., 1998/3, 46-54.
8. Одреднице наставне интерпретације Држићеве Новеле од Станца, Школски час..., 1998/4, 16-28.
9. Важан прилог примени новог правописа у настави српског језика у основним и средњим школама, Школски час..., 1999/1, 99-103.
10. Обрада бројева у петом разреду основне школе, Школски час..., 1999/2, 67-74.
11. Интерпретација Шекспирове трагедије *Ромео и Јулија* у првом разреду средње школе, Школски час..., 1999/5, 60-71.
12. Два романа Давида Албахарија – *Снежни човек* и *Мамац* (прилог осавремењивању програма лектире у четвртном разреду гимназије), Школски час..., 2000/3-4, 108-120.
13. Стваралачки приступ планирању градива за VIII разред основне школе, Књижевност и језик, 3-4/2000, 93-96.
14. Обрада потенцијала у шестом разреду основне школе, Школски час..., 2001/2, 54-62.
15. *"Браство"* – спона духовног искуства прошлости и садашњости српског народа, Школски час..., 2001/5, 93-96.
16. Антологија *Млади Светом Сави*, Београд, 2002 (коаутор).
17. Зборник литерарног и ликовног стваралаштва младих посвећан *Светом Сави*, Школски час..., 2002/2, 101-102.
18. *Још живе сећања*, у књизи: Г. Добрашиновић, Професор Миодраг Поповић, Београд, 2002.
19. Професору, за незаборав, Школски час..., 2002/5, 97-102.
20. Смисао блаженстава у Христовој Беседи на гори, Школски час..., 2003/2, 119-125.
21. Семиотички приступ пејзажу у приповетклама Петра Кочића *Јаблан* и *Мрачајски прото*, Школски час..., 2003/5, 51-60.
22. *Нова Лектира* – модеран приручник за ученике првог разреда средње школе, Школски час..., 2004/1, 116-120.
23. Непролазни дуг светосавља, Школски час..., 2004/4, 127-130.
24. Семиотика песничке слике у песми *Лазе Костића Међу јавом и мед сном*, Школски час..., 2004/4-5, 71-78.
25. Транспоноване библијских отива у роману *Корени Добрице Ћосића*, Школски час..., 2008/2, 102-113.
26. *"Учитавање"* човека у метафору у збирци приповедака Горана Петровића *Ближњи*, Научни састанак слависта у Вукове дане, књ. 38/2, 369-378.
27. Деспот Стефан Лазаревић у визији неколико српских песника (Гавре В. Гојковића, монаха Валеријана, Велибора Глигорића, Данице Марковић, Миливоја В. Кнежевића и Тодора Манојловића), у зборнику: Деспот Стефан Лазаревић у науци, историји, књижевности и уметности, Деспотовац, 2009, 25-43.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска теза мр Миливоја Спасића *Књижевно дело Мавра Ветрановића и његово доба* значајан је прилог проучавању литературе не само са књижевнотеоријског аспекта већ и врло сложеног културолошког и ширег друштвеног становишта. За разлику од основних књижевних и теоријских и поетичких истраживања и тумачења, овај други вид испитивања литературе и њеног значења у односу на своје време (што представља велику тешкоћу када су у питању старе епохе) захтевао је многе нове приступе историјске, друштвене, филозофске, теолошке, естетичке и компаративистичке природе. Комплексним приступом теми и материји, Миливој Спасић је разоткрио богату слику времена, духа, филозофије, историјске стварности и реалног живота Дубровника, делом и Европе, које садрже дела Мавра Ветрановића. Трагајући за позадином Ветрановићевог поимања реалног живота, његових порука, поука, дубоке религиозности, за имплицитном и експлицитном филозофијом човека највиших духовних моралних осећања, оштрог али добронамерног критичара људских слабости и порока, Спасић је васпоставио слику целовитог књижевног дела које је у себе примило историјско, друштвено, политичко и животно време Дубровника у XVI веку.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Анализа и комплексно представљање дела Мавра Ветрановића, као свеукупног одраза стварности, засновано на новим приступима и истраживањима, значајан је допринос новим разоткривањима смисла књижевности ренесансе и исто тако изузетно користан прилог сагледавању значаја, богатства значења и вредности литературе дубровачке ренесансе. Писана добрим језиком, поткрепљена свом потребном литературом, одмерена у вредновањима заснованим само на основу релевантних књижевних и других чињеница, докторска теза Миловоја Спасића отвара ново поље истраживања литературе старог Дубровника која пружа много више простора за препознавање њених ширих вредности.

IX ПРЕДЛОГ

Комисија позитивно оцењује рукопис докторске тезе мр Миливоја Спасића *Књижевно дело Мавра Ветрановића и његово доба* и предлаже Већу Филолошког факултета да позове кандидата на усмену одбрану.

Потписи чланова комисије

др Томислав Јовановић, редовни професор
Филолошког факултета у Београду

др Бојан Ђорђевић, доцент
Филолошког факултета у Београду

др Гордана Покрајац, ванредни професор
Филозофског факултета у Новом Саду